

Zagraniczni

Piotr Stefan Wandycz **20 IX 1923–29 VII 2017**

Piotr Stefan Wandycz urodził się 20 września 1923 r. w Krakowie. Był synem Damiana Wandycza, inżyniera chemika, dyplomaty, radnego miasta Lwowa, i Stefanii z Dunikowskich. Naukę w szkole średniej rozpoczął we Lwowie, gdzie wraz z rodziną mieszkał do września 1939 r. Po sowieckiej agresji na Polskę rodzina przedostała się przez Rumunię do Francji. Tam Piotr Wandycz zdał w 1941 r. maturę w polskim liceum im. Cypriana Norwida w Villard de Lans, na terenie Francji nieokupowanej. W latach 1941–1942 studiował historię na uniwersytecie w Grenoble. W 1942 r. Wandyczowie przedostali się poprzez Hiszpanię i Portugalię do Wielkiej Brytanii. Piotr wstąpił tu do Polskich Sił Zbrojnych. Służbę w I Dywizji Pancерnej gen. Stanisława Maczka zakończył w 1945 r. jako podporucznik artylerii.

W latach 1945–1948 Piotr Wandycz studiował historię na Uniwersytecie w Cambridge, a następnie nauki polityczne w London School of Economics and Political Sciences. Tu w 1951 r. uzyskał doktorat na podstawie rozprawy poświęconej liberalizmowi we francuskim i brytyjskim wydaniu. W 1951 r. otrzymał też dyplom ukończenia studiów europejskich w Brugii. Politycznie był związany z Polskim Ruchem Wolnościowym „Niepodległość i Demokracja”, pełniąc tam w latach 1951–1994 funkcję członka Rady Nadzorczej. Był również aktywny w Związku Polskich Federalistów.

W 1951 r. wraz z bratem i siostrą opuścił Wielką Brytanię, udając się do Stanów Zjednoczonych. Początkowo pracował w jednej z nowojorskich firm badających opinię publiczną, wkrótce jednak został asystentem w European Studies Center. Uzyskany wówczas grant pozwolił mu na podjęcie badań naukowych, których efektem była jego pierwsza książka: *Czechoslovak-Polish Confederation and the Great Powers 1940–1942* (1956).

Karierę uniwersytecką rozpoczął na Indiana University w Bloomington (1954–1966). W latach 1963–1966 pracował również w Russian Research

Center na Uniwersytecie Harvarda. Od 1966 do 1997 r. był zatrudniony jako profesor zwyczajny na Yale University w New Haven. Kierował tam Instytutem Rosji i Europy Wschodniej. W latach 1999–2008 był prezesem Polskiego Instytutu Naukowego w Stanach Zjednoczonych i członkiem Rady Instytutu Józefa Piłsudskiego. Specjalizował się w historii dyplomacji, a na uniwersytetach amerykańskich wykładał historię Europy Środkowo-Wschodniej. Staże naukowe w Pradze, Budapeszcie, Wiedniu i w Lipsku pozwoliły mu zapoznać się ze środowiskiem naukowym tych krajów. Od 1957 r. współpracował z Instytutem Literackim w Paryżu. Był pod wrażeniem opinii Jerzego Giedrojcia, utrzymującego, że „historia Polski jest jedną z najbardziej zakłamanych...” Wandycz pisał o tym tak: „Kult martyrologii łączył się w wydaniu krzepiącego dziejopisarstwa z przekonaniem, że świat zachodni jest dłużnikiem Polski, i że jego obowiązkiem jest Polsce stale pomagać [...] Krzepiąca na duchu wizja przeszłości propagowała świadomie, lub nie, podwójne standardy, zbliżając się niekiedy niebezpiecznie do poglądów Kalego z *W pustyni i w puszczy*”. Zdaniem Wandycza obiektywizm, do którego dąży historyk, oznacza wyłącznie uczciwe przedstawienie tego, co jest nam znane – i przyznanie się do bezsilności wobec naszych ograniczonych możliwości poznawczych i pokora wobec zadań, których się podejmuje – czyli Sokratesowe „wiem, że nic nie wiem”. Każdy naród, pisał Wandycz, ma swe piękne i nikczemne karty, wzloty i upadki – i powinien mieć dosyć hartu ducha, aby przyjmować istnienie jednych i drugich spokojnie, godnie i bez historycznych odruchów¹. Uważał też, że „dzieje Polski rozumie się w pełni dopiero wtedy, kiedy bada się je w szerszym kontekście Europy Środkowo-Wschodniej i historii powszechnej”².

Lista prac w dorobku Wandycza jest długa (ok. 400 tytułów) i świadczy o jego rozległych zainteresowaniach. W 1956 r. opublikował książkę poświęconą planom federacji polsko-czechosłowackiej w latach II wojny światowej: *Czechoslovak-Polish Confederation and the Great Powers 1940–1943* (1956). Problematykę stosunków polsko-czechosłowackich na szerszym międzynarodowym tle podjął w pracach: *France and Her Eastern Allies 1919–1925. French-Czechoslovak-Polish Relations from the Paris Peace Conference to Locarno* (1962) oraz w wydanej w 1988 r. *The Twilight of French Eastern Allies 1926–1936: French-Czechoslovak-Polish Relations from Locarno to the Remilitarisation of the Rhinland* (1988). Stosunki Polski z zagranicą Wandycz przedstawił w książkach: *Polska*

¹ *Czy historia ma krzepić czy odrzuczać?*, „Tygodnik Powszechny” on line, tygodnik.com.pl/jedwabne/wandycz.html

² P. S. Wandycz, *Moja przygoda z historią*, wykład wygłoszony na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim z okazji przyznania doktoratu honoris causa w 2004 r.

a zagranica (1986); *Soviet-Polish Relations* (1960); *The United States and Poland* (1980); *Stracone szanse. Stosunki polsko-amerykańskie 1939–1987* (1987). Europie Środkowej autor poświęcił pracę *Cena wolności. Historia Europy Środkowo-Wschodniej od średniowiecza do współczesności* (2003; przykład z wydania angielskiego *Price of Freedom...*, 1992); *O czasach dawniejszych i bliższych. Studia z dziejów Polski i Europy Środkowo-Wschodniej* (2009); był też współautorem redagowanej przez Jerzego Kłoczowskiego *Historii Europy Środkowo-Wschodniej* (2000). Polskiej polityce zagranicznej poświęcił szereg książek, choć – jak sam pisał – próbował w pewnym momencie uciec od jej dziejów, gdyż deprymowały go karty zapisane warcholstwem i prywatą, kłóskami, których można było uniknąć, i niespełnionymi nadziejami. Niemniej lista tych prac zawiera szereg znaczących pozycji. Otwiera ją monografia: *Pod zaborami. Ziemia Rzeczypospolitej w latach 1795–1918* (1994; wersja angielska 1984); *Polish Diplomacy 1914–1945. Aims and Achievements* (1988; tekst w języku angielskim i polskim); *August Zaleski, minister spraw zagranicznych RP 1926–1932 w świetle wspomnień i dokumentów* (1980). Zainteresowania wyniesione ze studiów w Brugii znalazły wyraz w pracach: *Zjednoczona Europa. Teoria i praktyka* (współautorstwo, 1965); *Pax Europea. Dzieje systemów międzynarodowych w Europie 1815–1914* (2003).

Piotr Stefan Wandycz, dla którego historia była pasją życia, to niewątpliwie jeden z najwybitniejszych polskich historyków o uznanej pozycji naukowej w Europie i w Stanach Zjednoczonych. Otrzymał wiele prestiżowych wyróżnień. Wśród nich, przyznawaną przez American Historical Association, nagrodę G. L. Beera (w 1962 i w 1989 r.) oraz nagrodę Wayne'a Vucinicha, przyznawaną przez American Association for the Advancement of Slavic Studies (1989). Polskie Towarzystwo Naukowe na Obczyźnie uhonorowało go nagrodą A. Lenkiewiczza, a Polski Instytut Naukowy w Ameryce – nagrodą im. Oskara Haleckiego (1997). Potwierdzeniem jego pozycji naukowej są doktoraty honorowe Uniwersytetu Wrocławskiego (1993), Sorbony (Paris I, 1997), Uniwersytetu Jagiellońskiego (2000) i Katolickiego Uniwersytetu w Lublinie (2004). 9 marca 1991 r. został wybrany na członka zagranicznego Polskiej Akademii Umiejętności. Był też członkiem Polskiej Akademii Nauk. Potwierdzeniem jego zasług dla nauki były odznaczenia Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta i Medalem im. Josefa Hlávki, przyznawanym przez Czesosłowacką Akademię Nauk.

Prof. Piotr Stefan Wandycz zmarł 29 lipca 2017 r. w Branford (USA). Pochowany został 1 sierpnia 2017 r. na cmentarzu w New Haven.

Andrzej Kastory